

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Філософія, 1(8), 40-43.
УДК 1(091)
<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-7/8>

Ярослав Соболевський, д-р філос. наук, доц.
<https://orcid.org/0000-0001-8251-2744>
e-mail: yasobolevsky@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСНОВНІ РИСИ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО НАРАТИВУ РАНЬОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Визначено, що в сучасній українській гуманітаристиці спостерігається пожевлення інтересу до становлення та особливостей національних філософських традицій. Однією з провідних тенденцій сучасної історико-філософської науки виявлено дедалі глибше врахування культурного, політичного та соціального контекстів філософування. Продемонстровано зростаючий інтерес до національних філософій на прикладі дослідження ранньої американської філософії, яка після переосмислення американцями власної історії, а також культури, політики, філософії у другій половині ХХ ст. звернулася до ранньої американської культури, ранніх політичних ідей та ранньої американської філософії. Уперше в українському інтелектуальному середовищі комплексно окреслено сутнісні риси ранньої американської філософії в історико-філософській ретроспективі, продемонстровано широке поле філософських проблем. Досліджено нарратив, якій існує у наукових колах щодо основних сутнісних рис історико-філософського феномену "ранньої американської філософії".

Ключові слова: історія філософії; американська філософія; рання американська філософія; пуританізм; історико-філософський нарратив.

Вступ. Історико-філософська реконструкція філософських ідей американських мислителів дозволяє аналізувати та класифікувати інтелектуальний спадок американських мислителів, систематизувати його у відповідні періоди історії ранньої американської філософії та описувати результати дослідження у статтях та монографіях. Аналіз основних рис періодів історії ранньої американської філософії, її основних ідей та представників сукупно продемонстрував контрверсійний характер цього феномену, у результаті багатьох незалежних досліджень було встановлено не лише основні постаті кожного з періодів ранньої американської філософії та особливості саме професійного філософського знання, а й здійснено спроби окреслення процесу зародження та становлення філософських ідей, які лягли в основу національної традиції філософування і стосувалися проблем міфології, релігії (пуританізм), політики (американські просвітителі, дійсти), суспільства, культури (процес акультурації з корінним населенням), натуральної філософії (астрономії, космології, тощо).

Першоджерела ранніх американських філософів та критична література сукупно дають матеріал про ключових представників кожного з періодів історії ранньої американської філософії, головними чинниками добору стали наявність прямого чи опосередкованого впливу на становлення традиції філософування.

Якщо подивитися на непростий шлях історії ранньої американської філософії крізь призму "інтелектуальної історії", то це дає можливість розглянути основні ідеї представників інтелектуального середовища, яких не називали професійними філософами, проте чиї ідеї лягли в основу національної традиції філософування або стали каталізатором становлення тих чи інших напрямів історії американської філософії, та апелювати до історіографії філософії з урахуванням аргументацій вітчизняних та закордонних дослідників щодо того чи іншого представника періоду та періоду загалом. Визначення особливостей американської філософії крізь призму розуміння поняття "філософія" у конкретний історичний період дає змогу різноманітним дослідникам окреслити парадигмальні настрої в інтелектуальному середовищі кожного з періодів та перехідних етапів, та змогу наблизитись до більш глибокого вивчення особливостей національної філософської традиції.

Мета статті полягає у визначенні особливостей історико-філософського нарративу, що існує довкола окрес-

леної проблематики. Сам феномен "ранньої американської філософії" для розкриття своєї суті відсилає дослідницький інтерес до періодизації ранньої американської філософії (від моменту заснування перших колоній на початку ХVІІ ст. релігійними біженцями, які звали Новий Плімут та заклали фундамент Нової Англії, до другої сучасності) та окреслення основних філософських поглядів представників різних періодів ранньої американської філософії: від колоніального світогляду, американського пуританізму, американського просвітицтва, трансценденталізму, американського ідеалізму, прагматизму, космології до сучасності через висвітлення питань щодо розуміння природи людини, релігії та держави з урахуванням соціокультурного контексту формування передумов того чи іншого періоду. В історико-філософських дослідженнях прагнення ідентифікації національної філософії залишається актуальним та викликає дискусії серед українських учених щодо визначення самого поняття. У цій розвідці, що стосується мети, основним мотивом є розуміння ранньої американської філософії як такої, що виражає особливості певного суспільства, що формувались через способи постановки питання щодо розуміння природи, місця та ролі людини та відобразились у вченнях та творчості американських філософів, інтелектуалів, суспільно-політичних діячів. Мета дослідження історії американської філософії містить у собі додаткове завдання – дослідити історико-філософський нарратив, що існує в науковому товаристві.

Джерела. Одним із перших досліджень, у якому до проблеми історії ранньої американської філософії підійшли комплексно, є книга видатного дослідника Ісаака Вудбріджа Райлі (*Isaac Woodbridge Riley, 1869–1933 pp.*) "Американська філософія: Ранні школи" (*"American Philosophy: The Early Schools"*, 1907 р.). Це фундаментальна праця, опублікована в 1907 році, яка досліджує основи та розвиток філософської думки в Америці, книга надає всебічний огляд ранніх філософських шкіл. Автор заглиблюється у інтелектуальну картину минулих століть, прослідковує коріння американської філософії до її європейських витоків, водночас підкреслюючи унікальні погляди та внесок американських мислителів. Книга розкриває, як ці ранні філософські школи вплинули на загальну траєкторію американської філософії, сприяючи розвитку характерно американського підходу до філософського дослідження. Завдяки докладним дослідженням та аналізу автора, досліджуються ключові

© Соболевський Ярослав, 2023

філософські рухи, які розквітли у цей період, такі як трансценденталізм, прагматизм та ідеалізм. Книга досліджує ідеї та твори видатних постатей, таких як Джонатан Едвардс, Томас Джефферсон, Джон Візерспун та інші, розкриваючи їхній філософський внесок та контекстуалізуючи їх в широкому історичному та культурному контексті. "Те, що ніхто раніше не намагався в будь-якому адекватному масштабі виконати завдання, яке виконує доктор Райлі, можливо, частково пояснюється загальним враженням, що історія ранньої американської філософії обов'язково матиме стислість розділу про змій в Ісландії" (Lovejoy, 1908: 464). Цей том є результатом трьох років роботи Генрі Джонстона-молодшого як стипендіата в університеті Джонса Гопкінса. Викладений майже повністю на основі первинних джерел, значна частина з яких існує лише в рукописному вигляді, автор прагнув відтворення періоду філософії, який мало досліджувався. Ця робота має як історичну, так і біографічну цінність, і намагається представити тенденції та рухи крізь призму особистих шляхів кожного з найважливіших мислителів. Дослідник І. В. Райлі подає матеріал у пропорції – вдало поєднуються психологічні характеристики та інтелектуальний розвиток кожного з досліджуваних американських філософів. Дослідник прагне надати системності історії ранньої американської філософії, він систематизує різноманітні вчення за напрямками.

Щоб не бути голослівним, І. В. Райлі використовує у дослідженні багато цитат, він робить це для того, щоб "дозволити кожному автору говорити самому за себе, оскільки, за відсутності будь-якого посібника з американської філософії, виявилось необхідним представити в їх оригінальному вигляді матеріали, що розкидані, недоступні або майже невідомі" (Riley, 1907: VII). У передмові дослідник повідомляє, що цей науковий доробок з'явився завдяки допомозі колег, які висловили свої зауваження та побажання, що дає підстави вважати наявність парадигмального підходу та існування особливого нарративу. Йому допомагали Дж. Марк Болдуїн з Університету Джона Гопкінса, професор Джордж Т. Ледд з Єльського університету, професор Джосайя Ройс з Гарвардського університету, доктор Генрі В. Ранкін з Брукліна, Нью-Йорк та багато інших провідних фахівців. "Значну частину книги справді можна вважати записом про підйом і падіння наукового духу та інтелектуальної життєздатності в коледжах. Це переважно меланхолійна історія про торжество обскурантизму й посередності, про придушення ідей і поразку тенденцій, яким, зрештою, судилося витягнутись із могил і справити могутній вплив на університетське викладання пізнішого покоління" (Lovejoy, 1908: 464).

Історик філософії Герберт Воллес Шнайдер (*Herbert Wallace Schneider*, 1892–1984 рр.) у своїй книзі "Історія американської філософії" (*A History of American Philosophy*, 1946 р.) дав таку оцінку: "Америка була інтелектуальною колоніальною ще довго після того, як вона здобула політичну незалежність, і була інтелектуальною провінційною ще довго після того, як вона перестала бути інтелектуальною колоніальною" (Schneider, 1946: VIII). Його книга "Історія американської філософії", видана в 1946 році, надає всебічний огляд розвитку та еволюції американської філософії. З дотриманням методів ретельного дослідження та глибокого аналізу автор простежує інтелектуальну подорож американських мислителів, досліджуючи їхній унікальний внесок у філософський ландшафт. Охоплюючи період від колоніального часу до середини ХХ століття, книга досліджує філософські традиції, що виникли в Америці, включаючи прагматизм, трансценденталізм, ідеалізм та інші. Автор глибоко

занурюється у філософські ідеї та творчість видатних постатей, таких як Джонатан Едвардс, Ральф Волдо Емерсон, Вільям Джеймс, Джон Дьюї та багатьох інших, висвітлюючи їхні філософські погляди та соціально-культурний контекст, у якому вони виникли. У своїх поглядах Г. В. Шнайдер підкреслює взаємозв'язок американської філософії з більш широкими інтелектуальними, соціальними та політичними рухами, демонструючи її значний вплив на розвиток американської думки. Крім того, книга досліджує діалог між американською філософією та європейськими філософськими традиціями, прояснюючи обмін ідеями та відмінний характер американського філософського досвіду.

Історія американської філософії може бути складною для вивчення та розкриття сутнісних рис історико-філософського нарративу з кількох причин. По-перше, американська філософія відрізняється великою розмаїтістю течій і шкіл, що розвивалися протягом часу. Від прагматизму до трансценденталізму, ідеалізму, аналітичної філософії та багатьох інших напрямів, існує багато різних філософських традицій, які можуть викликати певну складність під час спроби усвідомити їх всіх. По-друге, в Америці існувала велика кількість філософських думок, адже Америка була місцем для багатьох видатних філософів, які зробили великий внесок у філософію. Вивчення робіт таких постатей, як Джон Дьюї, Вільям Джеймс, Чарльз Сандерс Пірс, Ральф Волдо Емерсон та інших може вимагати часу та ретельного аналізу. По-третє, Американська філософія неодноразово піддавалася впливу зовнішніх факторів, таких як політичні, соціальні та культурні зміни. Розуміння цих контекстуальних факторів може бути важливим для повного усвідомлення історії американської філософії. Відночас американська філософія має глибокий взаємозв'язок з європейськими філософськими традиціями, і вивчення її вимагає розуміння цього взаємозв'язку.

Цей взаємозв'язок простежується у багатьох дослідників, таких, наприклад, як Ніколас Решер із книгою "Американська філософія сьогодні та інші філософські дослідження" (*American Philosophy Today and Other Philosophical Studies*, 1994 р.). (Rescher, 1994), Шеріл Мисак – "Оксфордський довідник з американської філософії" (*The Oxford Handbook of American Philosophy*, 2010 р.) (Misak, 2010), Горас Мейер Каллен та Сідні Гук – "Американська філософія сьогодні і завтра" (*American Philosophy Today and Tomorrow*, 1935) (Kallen & Hook, 1935) та інші.

Варто загиати видатного дослідника Джозефа Блау (*Joseph L. Blau*, 1909–1986 рр.), він написав книгу "Люди та рух в американській філософії" (*Men and Movement in American Philosophy*, 1952 р.). Книга, яка була вперше опублікована в 1952 році, відображає розвиток філософських рухів у Сполучених Штатах Америки і їхній вплив на суспільство того часу. Один з основних плюсів цього дослідження – це глибока кропітка робота, проведена автором, у результаті він пропонує докладне дослідження різних філософських шкіл та ідей, які формувалися в США.

Важливий внесок у дослідження історії ранньої американської філософії зробив професор Перрі Міллер (*Perry Gilbert Eddy Miller*, 1905–1963 рр.), його авторству належать "Розум Нової Англії: Сімнадцяте століття" (*The New England Mind: The Seventeenth Century*, 1939 р.) (Miller, 1939), "Розум Нової Англії: Від колонії до провінції" (*The New England Mind: From Colony to Province*, 1953 р.) (Miller, 1953), "Релігія та свобода думки" (*Religion and Freedom of Thought* 1954 р.) (Miller, 1971) тощо. П. Міллер був відомим своїми

дослідженнями і публікаціями в галузі американської інтелектуальної історії. Основна сфера інтересів П. Міллера включала американську релігійну історію, особливо пуританську традицію. Він досліджував вплив пуританської думки на формування американської культури та ідентичності. Його праці включали аналіз релігійного платонізму, роль релігії в політичній теорії та розвитку інтелектуальної історії у США. Він був визнаним авторитетом у галузі американської інтелектуальної історії, і його праці мали значний вплив на сучасне розуміння розвитку американської культури та філософії.

У 1985 році Барбара Маккіннон (*Barbara Mackinnon*) опублікувала книгу "Американська філософія: історична антологія" ("*American Philosophy: A Historical Anthology*", 1985 р.), у якій поєднала власні коментарі та оригінальні тексти в унікальне дослідження. Ця книга є важливим джерелом для розуміння розвитку філософської думки в Сполучених Штатах Америки. Вона пропонує комплексний огляд ключових праць і поглядів видатних американських філософів протягом багатьох століть. Книга включає широкий спектр текстів, які представляють різні напрями та періоди американської філософії. Вона охоплює ранню колоніальну епоху, період просвітництва, трансценденталізм, прагматизм та інші важливі філософські течії. Кожний текст супроводжується вступними коментарями, які допомагають розуміти контекст та значення кожного автора та його праці. Авторка ретельно добирала матеріал, включаючи в антологію як відомі класичні тексти, так і менш відомі, але важливі твори. Це дає дослідникам можливість отримати широкий огляд американської філософії та ознайомитися з різними думками, що розвивалися протягом історії країни.

Дискусія та висновки. Ісаак Вудбрідж Райлі (1869–1933), Герберт Шнайдер (1892–1984), Перрі Міллер (1905–1963) і Барбара Маккіннон є видатними діячами в галузі американської філософії та зробили значний внесок у вивчення та розуміння історії американської філософії. Вони сформуливали той наратив, який зараз панує у дослідників історії американської філософії, з усіма його специфіками та особливостями. І. В. Райлі був американським філософом та істориком філософії, який спеціалізувався на вивченні американської філософії. Його робота була зосереджена на розвитку американського прагматизму, зокрема на внеску Чарльза С. Пірса та Вільяма Джеймса. Дослідження Райлі пролило світло на унікальні особливості американської думки та її вплив на ширший філософський ландшафт. Г. В. Шнайдер був провідним американським філософом, який досліджував історію та філософію права. Він наголосив на важливості юридичної аргументації та ролі суддів у тлумаченні та застосуванні закону. Робота Шнайдера надала цінну інформацію про американську правову систему та її філософські основи. П. Міллер був відомим істориком-інтелектуалом, який зосереджувався на вивченні американської думки та культури. Він найбільш відомий своїм дослідженням американського пуританства та його впливу на американське інтелектуальне життя. Дослідження П. Міллера кинули виклик панівним поглядам і запропонували новий погляд на походження американських ідей і цінностей. Б. Маккіннон є сучасним філософом, вона зробила значний внесок у сферу етики, зокрема у прикладну етику та філософію релігії. Хоча її робота не зосереджена прямо на історії американської філософії, її дослідження розширили наше розуміння етичних теорій та їх застосування у сучасному американському суспільстві.

Разом ці вчені збагатили наше розуміння історії американської філософії. Завдяки своїм дослідженням і

роботам вони висвітили унікальні риси американської думки, її розвиток із часом і її вплив на різні сфери, такі як право, культура та етика. Вони розкрили сутнісні риси цього унікального феномену. Їхні дослідження виявили багаті інтелектуальні традиції, які сформували американську філософію, включаючи прагматизм, теорію права, релігійну та моральну філософію, а також перетин цих дисциплін. Вивчаючи праці американських мислителів, вони виявили різноманітні філософські корені, які сприяли формуванню американських ідей і цінностей. Крім того, їхні дослідження підкреслили постійну актуальність американської філософії в сучасному дискурсі. Досліджуючи історичні основи американської думки, вони дали цінну інформацію про поточні філософські дискусії та заохочували глибше цінувати інтелектуальну спадщину Сполучених Штатів. Підсумовуючи, зазначимо, що не лише ці, але й багато інших дослідників зробили значний внесок у вивчення американської філософії та історії думки в Сполучених Штатах. Їхні дослідження поглибили наше розуміння американських інтелектуальних традицій, їхніх сутнісних рис та загального наративу, кинули виклик панівним поглядам і розширили сферу філософських досліджень. Заглиблюючись у роботи ключових мислителів і досліджуючи унікальні риси американської думки, вони збагатили наше розуміння філософського ландшафту в Америці та його постійної актуальності в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

- Kallen H. M., Hook S. *American Philosophy Today and Tomorrow*. New York : Furman, 1935.
- Lovejoy A. O. *American Philosophy: The Early Schools*. *Science*. 1908. № 27(690). P. 464–466.
- Mackinnon B. *American Philosophy: A Historical Anthology*. Albany : State University of New York Press, 1985.
- Misak C. J. *The Oxford Handbook of American Philosophy*. Oxford : Oxford University Press, 2010.
- Miller P. *Religion and Freedom of Thought*. Freeport, New York : Books for Libraries Press, 1971.
- Miller P. *The New England Mind: From Colony to Province*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1953.
- Miller P. *The New England Mind: The Seventeenth Century*. New York, New York : The Macmillan Company, 1939.
- Rescher N. *American Philosophy Today and Other Philosophical Studies*. Lanham, MD : Rowman & Littlefield, 1994.
- Riley I. W. *American Philosophy: The Early Schools*. New York : Dodd, Mead & company, 1907.
- Schneider H. W. *A History of American Philosophy*. New York : Columbia University Press, 1946.

References

- Kallen, H. M., Hook, S. (1935). *American Philosophy Today and Tomorrow*. New York: Furman.
- Lovejoy, A. O. (1908). *American Philosophy: The Early Schools*. By I. Woodbridge Riley, Ph.D. New York, Dodd, Mead and Co. 1907. Pp. x + 595. *Science*, 27(690), 464–466. doi:10.1126/science.27.690.464.
- Mackinnon, B. (1985). *American Philosophy: A Historical Anthology*. Albany: State University of New York Press.
- Misak, C. J. (2010). *The Oxford Handbook of American Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Miller, P. (1971). *Religion and Freedom of Thought*. Freeport, NY: Books for Libraries Press.
- Miller, P. (1953). *The New England Mind: From Colony to Province*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Miller, P. (1939). *The New England Mind: The Seventeenth Century*. New York, NY: The Macmillan Company.
- Rescher, N. (1994). *American Philosophy Today and Other Philosophical Studies*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Riley, I. W. (1907). *American Philosophy: The Early Schools*. New York: Dodd, Mead & company.
- Schneider, H. W. (1946). *A History of American Philosophy*. New York: Columbia University Press.

Отримано: 12.01.2023

Ухвалено до друку: 27.03.2023

Опубліковано: 29.03.2023

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Philosophy, 1(8), 40-43.
UDC 1(091)
<https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-7/8>

Yaroslav Sobolevskyi, Dr. Sci. (Philos.), Assoc. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-8251-2744>
e-mail: yasobolevsky@knu.ua

MAIN FEATURES OF THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL NARRATIVE OF EARLY AMERICAN PHILOSOPHY

It was determined that in modern Ukrainian humanitarianism there is a revival of interest in the formation and peculiarities of national philosophical traditions. It was revealed that one of the leading trends of modern historical and philosophical science is the ever deeper consideration of the cultural, political and social contexts of philosophizing. The growing interest in national philosophies is demonstrated on the example of the study of early American philosophy, which after Americans reinterpreted their own history, as well as culture, politics, philosophy in the second half of the 20th century addressed early American culture, early political ideas, and early American philosophy. For the first time in the Ukrainian intellectual environment, the essential features of early American philosophy are comprehensively outlined in a historical-philosophical retrospective, a wide field of philosophical problems is demonstrated. The narrative that exists in scientific circles regarding the main essential features of the historical-philosophical phenomenon of "early American philosophy" has been studied. Keywords: history of philosophy; American philosophy; early American philosophy; Puritanism; historical and philosophical narrative.

Keywords: history of philosophy; American philosophy; early American philosophy; Puritanism; historical and philosophical narrative.